»Doktorn kommer – om sjukdom, medicin och bot i konsten»

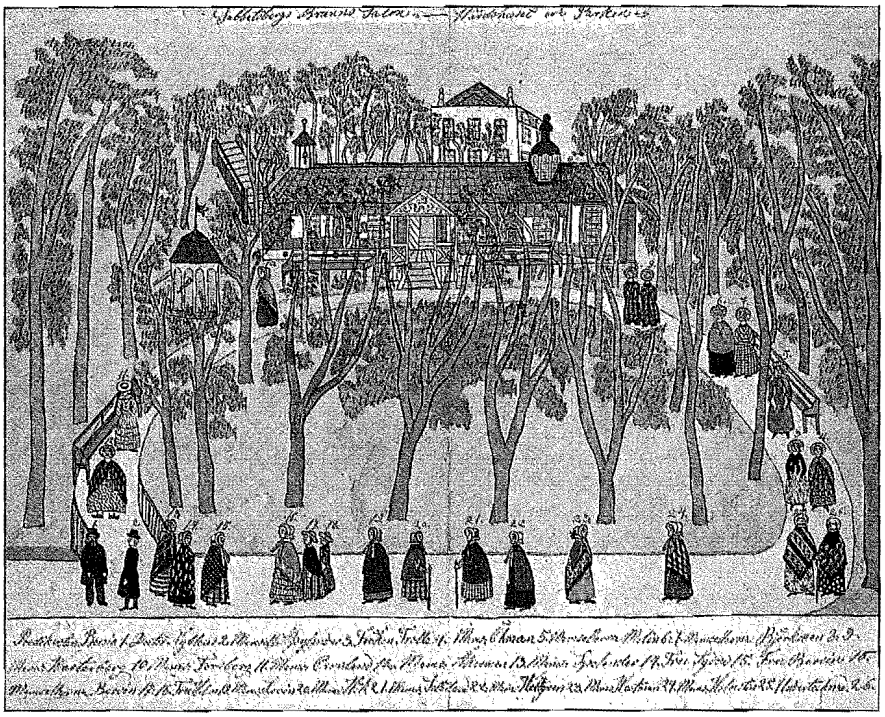
Om bot och om doktorn går bet

Nästan allt mänskligt avspeglar sig i konsten. Så också sjukdomarna. Så när Esbjörn Larsson får påssjuka avbildar pappa Carl honom med halsduk och filt runt huvud respektive knän.

När Josabeth Sjöberg 1856 besvärades av digestionsproblem och fick genomgå en brunnskur vid Sabbatsbergs hälsobrunn tog hon med sig färg och penslar för att skildra miljön i parken nedanför brunnspaviljongen.

Dessa konstverk och ett 70-tal andra kan man beskåda på jubilerande Eskilstuna konstmuseum, inrymt i ett tidigare lasarett. Museet fyller 60 år och utställningen kallas »Doktorn kommer – om sjukdom, medicin och bot i konsten» och handlar om hur den medicinska utvecklingen kan avläsas i konsten.

Ann-Margret Johansson »Väntrummet på cancerkliniken» i lera. (Tillhör konstnären). Skulptur överst.

Josabeth Sjöberg (1812–1882) »Brunnspromenaden» från 1856. Josabeth Sjöberg hade fått en friplats i ett pauvres honteux-rum på vinden i Katarina församlings hus på brunnsområdet med »fri kost och kaffe och medikamenter, läkare och sjukvård, ävensom bostad, sängkläder och lakan». Under sin vistelse på Sabbatsbergs hälsobrunn drack hon 182 glas vatten. (Stockholms Stadsmuseum).

Carl Larsson (1853–1919) Esbjörn sjuk. (Eskilstuna Konstmuseum).

I anslutning till utställningen har boken »Doktorn kommer» givits ut. I korta kapitel, rikt illustrerade med konst från utställningen, presenteras bl a ögonläkekonst, cancer och kirurgins utveckling.

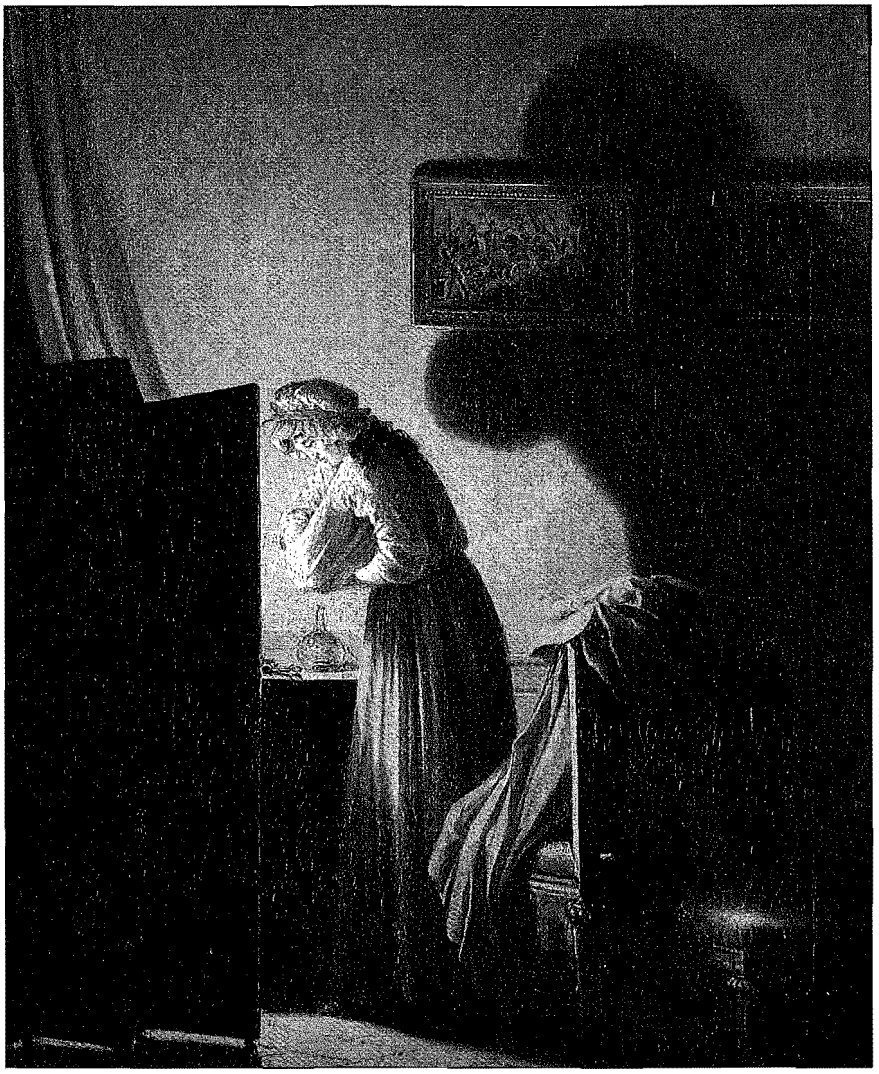
Läsaren får också en inblick i apotekens historia. F d apotekschefen vid Mälarsjukhuset, Bernt Andersson, berättar om den tillverkning som ägde rum bakom kulisserna på apoteken under förra delen av seklet. Ex temporetillverkningen skedde med ingredienser uppvägda på precisionsvågar. Man trillade piller före kapslarnas debut på 1960-talet och pressade läkemedel i kakaoolja och kallade det stolpiller.

»Kan doktorn komma?»

»Doktorn kommer» är den säkra titeln på denna utställning, en innebörd

som inte var självklar i Lappland i början av seklet. Det var svårt att få en stationär läkare i t ex Arjeplog. Ända tills Einar Wallquist tog tjänsten som provinsialläkare 1922 och stannade till sin pensionering 1962. Hans roman »Kan doktorn komma?» kom ut 1935 och skildrar hans upplevelser under sjukbesöken i ett av de mest vidsträckta läkardistrikten i Sverige. Han illustrerade sina egna böcker.

På utställningen och i boken finns ett par av hans blyertsteckningar. Kapitelförfattaren Kerstin Bergengren ger en omfattande beskrivning av Wallquists sjukvårdsgärning.

Pehr Hilleström (1732–1816) »Ett fruentimer loppar sig vid ljus.» (Nationalmuseum). »Krig, nöd, fattigdom och dålig hygien har varit, och är alltjämt, bidragande orsaker till spridningen av infektioner. Ett exempel är pestbakterien som överförs till människan via loppor, vars normala värddjur är råttor. Under krig uppstår nöd och undermålig hygien. Råttorna förökar sig och därmed lopporna. Detta gynnar uppkomst av pest. På 1300-talet härjade »digerdöden», den stora pestepidemin, varvid 20 miljoner människor dog i Europa. Den sista pestepidemin i Skandinavien var i början av 1700-talet. Men alltjämt förekommer pestepidemier i världen, senast 1994 i Indien.» Allt enligt »Doktorn kommer».

Arbete är hälsa

Andra profiler som porträtteras i boken är »arbetsterapins fader» Ernst Westerlund. Han ansåg att arbete befrämjar hälsa och att man gärna skulle syssla med det man aldrig gjort förut eller rent av avskydde. »Vi får arbeta och inte bara det, vi SKA arbeta», var hans recept. Hans starka vilja påverkade patienterna att bli bra: »Vi blir bra, vi är bättre redan nu» citerar Bengt Björkman i sitt kåseri om Enköpingsdoktorn, som föreslog en gödkur eller en avmagringskur som start på varje behandling.

Rå lever vid anemi

Mary Håkansson var distriktssköterska i Torshälla 1957–1979. Hon talar också om dietens betydelse. »För magsårspatienter var botemedlet nummer ett diet. Till att börja med fick de endast grädde blandad med vatten, efter några dagar tillkom en skiva rostat bröd.»

Anemi botades också med diet som bestod av mald rå lever – antagligen en prövning för var och en. För att bli kvitt sitt höga blodtryck rekommenderades åderlåtning. En halv liter blod tappades. Hypertonikerna sågs också sitta med en isblåsa på huvudet.

Om doktorn inte kunde komma ...

Pehr Hillestrőms olja på duk »Ett fruentimer loppar sig vid ljus» finns att beskåda på utställningen liksom som illustration till Anna-Stina Malmborgs kapitel om infektionssjukdomar förr och nu.

Lena Cronqvist »Glasburken» bildväv. (Eskilstuna Konstmuseum).

Lennart Ljungberg skriver om psykiatrins traditioner i antiken och utveckling till nutid. Han skriver bl a om sambandet mellan psykisk sjukdom och kreativitet inom konst och litteratur och citerar professor Bror Gadelius som menade att »sjukdomen inte skapar något nytt utan endast förtrycker och gärna överdriver drag som finns inbyggda i individen».

Men hur gjorde man förr om doktorn inte kunde komma?

Jo, då förlitade man sig på magins krafter.

Förkylning botade man genom att titta tre gånger i skorstenen och sedan spotta.

Mot kolik sydde man in en levande groda i en påse som man sedan lade på magen. Mässings- eller järnfilsspån ansågs läka benbrott.

Eskilstunaborna har en särdeles tur eftersom det utanför stan står två »smörjträd». Vilken bot de ger? Läs i »Doktorn kommer»! Sidan 40.

Utställningen pågår fram till och med den 8 juni och är öppen tisdag–söndag 12–16, torsdag även 19–21. Boken kostar 50 kronor.

Marita Önneby